

Aleksander GELLA, *Zagłada II Rzeczypospolitej 1945–1947*, Warszawa (Wydawnictwo Cinderella Books) 1998, ss. 238.

Nakładem Wydawnictwa „Cinderella Books” ukazała się książka Aleksandra Gelli pt. *Zagłada II Rzeczypospolitej 1945- 1947*. Autor opracowania jest wybitnym polskim socjologiem wykładającym od kilku lat w Stanach Zjednoczonych. W dorobku naukowym profesora znajduje się kilka książek oraz blisko 90 prac i artykułów publicystycznych dotyczących zagadnień społecznych, a zwłaszcza socjologii inteligencji. Ponadto jest członkiem wielu towarzystw naukowych, zarówno krajowych jak i zagranicznych, w tym Polskiej Akademii Nauk.

Recenzowana książka stanowi próbę przedstawienia genezy oraz przebiegu procesów politycznych, które doprowadziły do zniszczenia dorobku II Rzeczypospolitej i uzależnienia Polski od wschodniego sąsiada. Mimo, że autor podejmuje temat dziejów najnowszych, to trudno uznać jego pracę za typowo historyczną; jest ona raczej próbą przedstawienia tego okresu w sposób popularyzatorski.

Opracowanie składa się z sześciu rozdziałów poprzedzonych przedmową Zofii Karbońskiej i Adama Podgóreckiego.

W rozdziale I *Między Ameryką i Rosją* profesor Gella ukazuje na tle stosunków USA Rosja (ZSRR) tragizm sytuacji Polski oraz innych państw Europy środkowej. To brak poparcia ze strony USA dla polskiej działalności narodowowyzwoleńczej, zarówno w dobie powstania styczniowego, jak i po II wojnie światowej był przyczyną zniewolenia Polski i krajów tej części naszego kontynentu.

Rozdział II zatytułowany *Likwidacja Polskiego Państwa Podziemnego* podzielony został na 5 podrozdziałów. Ukazują one kolejno politykę Związku Radzieckiego, dążącego do likwidacji struktur dowódczych i politycznych polskich oddziałów zbrojnych i partii politycznych działających w podziemiu oraz stopniowe odwracanie się naszych zachodnich sojuszników od wspierania Rządu Polskiego na Uchodźstwie.

W rozdziale III *Plany ustrojowe dla III Rzeczypospolitej przygotowane przez podziemie* autor opisał plany ustrojowe głównych partii Polski Walczącej dla III Rzeczypospolitej. Przytacza i analizuje tekst „Deklaracji Porozumienia Politycznego Czterech Stronnictw Reprezentacji Politycznej” z 15 sierpnia 1943 r. podpisany przez Reprezentację Polityczną, którą tworzyły: Stronnictwo Ludowe, Polska Partia Socjalistyczna, Narodowa Demokracja i Stronnictwo Pracy. Partie te podczas II wojny światowej decydowały o życiu politycznym w kraju. Drugim dokumentem jest Deklaracja „O co walczymy?” uchwalona 15 marca 1944 r. przez te same stronnictwa tworzące od 1943 r. Radę Jedności Narodowej. Plany te zostały zniweczone przez Sowieców, którzy „widzieli” inną przyszłość dla Polski.

Rozdział IV *Kraj i naród wyzwolony* ukazuje tragiczne losy polskich oficerów i żołnierzy Armii Krajowej uczestniczących w akcji „Burza”. W większości zostali podstępnie lub przemocą aresztowani, wywiezieni w głąb Rosji, nierzadko rozstrzelani bądź zamęczeni w więzieniach. Również ludność cywilna zaznała bezmiaru krzywd od żołnierzy radzieckich i NKWD. Szczególnie zagrożeni byli przedstawiciele ziemiaństwa oraz polskiej inteligencji.

Najobszerniejszym pod względem objętości jest rozdział V zatytułowany *Samoobrona przed podbojem wewnętrznym*. Autor dokonuje w nim analizy porównawczej działań Hitlera i Stalina względem narodu polskiego. To wstrząsający obraz.

Ostatni, VI rozdział *Pozbycie się Polskich Sił Zbrojnych przez Rząd Jego Królewskiej Mości* opisuje jak rząd brytyjski po zakończeniu II wojny światowej pozbył się niepotrzebnych już Polskich Sił Zbrojnych. Los polskich żołnierzy umieszczonych w obozach wojskowych, siłą zdemobilizowanych i pozostawionych bez środków do życia był tragiczny. Wielu z nich pochodziło z ziem odebranych Polsce po wojnie. Oszukani nie mieli dokąd wracać.

Lata: 1945 – 1947 to ostatni okres dziejów II Rzeczypospolitej – okres jej agonii. Wówczas to zniszczono Polskie Państwo Podziemne i jego Armię Krajową, cofnięto uznanie legalnemu Rządowi Polskiemu na Obczyźnie, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie poniosły śmierć cywilną. Ten właśnie tragiczny okres przedstawia prof. Aleksander Gella w swojej książce.

Opracowanie uzupełnia bogata bibliografia, wykaz ważniejszych skrótów oraz indeks nazwisk.

Podjmując temat historii II Rzeczypospolitej, która w latach komunizmu była przedstawiana w jak najciemniejszych barwach, autor zdaje sobie sprawę, że jest to temat bardzo trudny. Profesor Gella nie pretenduje do roli odkrywczey i podkreśla, że poza archiwaliai brytyjskimi odnośnie likwidacji PSZ, które są nowością, pozostałe dokumenty były już poprzednio drukowane. Chodzi mu o to, aby uwrażliwić następne pokolenia Polaków na prawdę dotyczącą tego okresu, tak przecież przez dziesięciolecia przeinaczaną i fałszowaną. Poza tym widać w książce olbrzymie zaangażowanie emocjonalne autora, co jednak nie zawsze służy obiektywnej prawdzie. Często odnosi się wrażenie, że autor wypowiada swoje poglądy w sposób nie znoszący sprzeciwu, mimo że nie brakuje tam stereotypów i sądów, które nie są w stanie stawić czoła krytyce. Przytoczny choćby takie zdanie, w którym autor stwierdza, iż los Europy bez polskiego wysiłku zbrojnego oznaczałby jej totalną klęskę. Próba udowodnienia takiej tezy z pewnością nie wypadnie przekonująco. Następny przykład, skąd możemy wiedzieć, że „gdyby istniała silna Polska, to nie byłoby dwóch wojen światowych”. Oczywiście, autor ma prawo do własnych sądów, ale przecież takich stwierdzeń nie da się w żaden sposób udowodnić.

W książce jest wiele sformułowań, które robią wrażenie skrótów myślowych. Przykładem może być stwierdzenie, że marksizm w wydaniu samego Marksa był „próbą zastąpienia myślenia filozoficznego rewolucyjnym działaniem”.

Gdy autor z oburzeniem zaprzecza temu, że partyzantka jugosłowiańska była liczniejsza od polskiej, liczymy na to, że w przypisie poda jakieś konkretne dane lub przynajmniej bardzo obszerną literaturę dotyczącą Jugosławii podczas II wojny światowej. Nic takiego jednak nie następuje.

Mimo powyższych uwag książka może okazać się wartościowa dla tych, którzy interesują się najnowszą historią Polski i pragną spojrzeć na nasze dzieje ostatniego półwiecza przez pryzmat wielkomocarstwowej polityki i obcych interesów.

Ks. Krzysztof WARCHAŁOWSKI